

Balkan Gazetesine Göre II. Abdülhamid'in Sağlığı ve Veliiaht Meselesi*

According to the Balkan Newspaper, Abdülhamid II's Health and the Crown Issue

ÖZET

Sultan Abdülhamid, Osmanlı tarihinin en çok tartışılan padişahlarından biridir. Kimi çevrelerce ulu hakan, kimi çevrelerce ise kızıl sultan olarak anılan II. Abdülhamid'in dönemi, fikirleri ve hayatı günümüze değin merak konusu olmuştur. Bu minvalde sultanın yaşadığı dönem gazetelerinde hakkında türlü haberler yapılmıştır. Bu gazetelerden biri de 1906 yılında Edhem Ruhi'nin Filibe'de çıkardığı Balkan Gazetesi'dir. Edhem Ruhi, Abdülhamid yönetimine karşı muhalif bir tutum sergileyen ve Bulgaristan'ın Türk azınlığına ses veren bir gazeteci idi. Balkan Gazetesi, bu nedenle hem Osmanlı tarihi hem de Balkanlar'daki Türk varlığı açısından önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın konusunu gazetede yayınlanan II. Abdülhamid'in sağlığı hakkında çıkan haberler ve vefat etmesi halinde yerine geçecek veliiaht tartışmaları oluşturmaktadır. Bu haberlerde sultanın hastalığının ciddiyeti, tedavisi, iyileşme süreci ve ölüm ihtimali gibi konular ele alınmıştır. Haberlerde genellikle sultanın sağlık durumunun kötü olduğu ve ölümünün yaklaştığı vurgulanmıştır. Gazetede ayrıca veliiaht sorunuyla ilgili de haberler yer almıştır. Bu haberlerde sultanın vefat etmesi halinde yerine kimin geçeceği, veliiaht adaylarının kimler olduğu, devlet içindeki ve dışındaki destekçileri ve muhalifleri gibi konular tartışılmıştır. Çalışmanın amacı, Balkan Gazetesi'nde yer alan haberleri analiz ederek II. Abdülhamid'in sağlık durumu ve veliiaht sorunu hakkında dönemin kamuoyunda nasıl bir algı ve tartışma olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmanın yöntemi, Osmanlıca gazetenin transkripsiyonu yapılarak ilgili haberlerin içerik analizidir. Çalışmanın kapsamı ise 1906 yılında Balkan Gazetesi'nde yayınlanan 12 sayıdır. Çalışmanın sonucuna göre, Balkan Gazetesi'nde II. Abdülhamid'in sağlığı ve veliiaht sorunu hakkında çıkan haberler, dönemin siyasi atmosferini yansıtmaktadır. Gazete, Abdülhamid muhaliflerinin sesini duyurmaya ve sultanın tahttan indirilmesi için kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. Gazete aynı zamanda Bulgar Emareti yönetimindeki Türklerin hak ve çıkarlarını savunmakta ve Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Balkan Gazetesi, Edhem Ruhi, II. Abdülhamid, Jön-Türk.

ABSTRACT

Sultan Abdülhamid II is one of the most controversial sultans in Ottoman history. The period, ideas and life of Abdülhamid II, who was called the great sultan by some circles and the red sultan by others, has been a subject of curiosity until today. In this respect, various news about the sultan were reported in the newspapers of the period in which he lived. One of these newspapers was the Balkan Newspaper published by Edhem Ruhi in Plovdiv in 1906. Edhem Ruhi was a journalist who took an oppositional stance against the Abdülhamid administration and gave voice to the Turkish minority in Bulgaria. For this reason, Balkan Newspaper is considered as an important source for both Ottoman history and the Turkish presence in the Balkans. In this context, the subject of this study is the news published in the newspaper about the health of Abdülhamid II and the discussions on the heir to succeed him in case of his death. In these news items, issues such as the seriousness of the sultan's illness, treatment, recovery process and the possibility of death were discussed. It was generally emphasised that the sultan was in poor health and his death was imminent. The newspaper also included news on the problem of the heir apparent. In these news items, issues such as who would succeed the sultan in case of his death, who the heir candidates were, their supporters and opponents inside and outside the state were discussed. The aim of this study is to analyse the news in the Balkan Newspaper and to reveal how the public opinion of the period perceived and discussed the health condition of Abdülhamid II and the succession problem. The method of the study is the transcription of the Ottoman newspaper and content analysis of the related news. The scope of the study is 12 issues published in Balkan Newspaper in 1906. According to the results of the study, the news in Balkan Newspaper about Abdülhamid II's health and the problem of the heir reflects the political atmosphere of the period. The newspaper gives voice to the opponents of Abdülhamid II and tries to create public opinion for the Sultan's abdication. At the same time, the newspaper defended the rights and interests of the Turks under the Bulgarian Emirate and expressed their loyalty to the Ottoman Empire.

Keywords: Balkan Newspaper, Edhem Ruhi, Abdülhamid II, Young Turk.

GİRİŞ

Sultan II. Abdülhamid, 1876 yılında tahta çıktığında, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve askeri krizleri aşmak için bir dizi reform girişiminde bulundu. Ancak bu reformlar, devletin merkeziyetçi ve otoriter yapısını pekiştirmekten öteye gidemedi (Çetinsaya, 2016, s. 375). Abdülhamid'in yönetimi, Balkanlar'da ve Ortadoğu'da yaşanan milliyetçi hareketler, Rusya ile yapılan savaşlar, Avrupa devletlerinin baskı ve müdahaleleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yükselişi gibi birçok zorlu olaya tanıklık etti. 33 yıl süren bu yönetim, 23 Temmuz 1908 tarihinde yürürlüğe giren bir fermanla son buldu ve böylece Osmanlı Devleti'nde ikinci

Mustafa Aslan¹

How to Cite This Article

Aslan, M. (2023). "Balkan Gazetesine Göre II. Abdülhamid'in Sağlığı ve Veliiaht Meselesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:117; pp:9349-9359. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sss.73499>

Arrival: 7 September 2023

Published: 30 November 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Bu çalışma, 2013 yılında Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Arş. Gör. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Gaziantep, Türkiye, ORCID: 0000-0002-4158-2364.

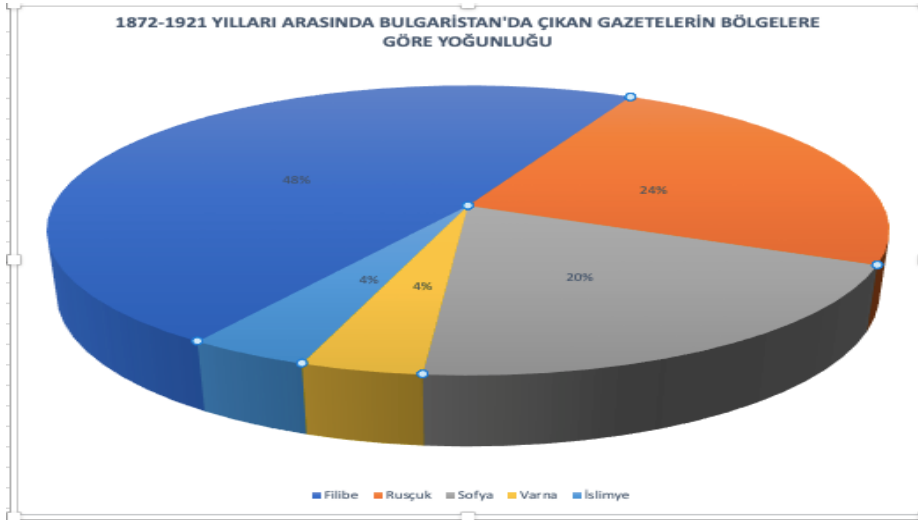
meşrutiyet dönemi başladı (Kodaman, 1988, s. 223). Bu dönem, Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i topraklarına katması ve Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi gibi bir dizi siyasi olayla başladı. Osmanlı Devleti bu siyasi gelişmeler karşısında Avusturya'yı protesto etmekten öteye gidemedi (Karal, 1970: 218-225). Diğer yandan meşrutiyetin ilan edileceği süreçte yurt dışında gazeteler çıkarılmaktaydı ve meşrutiyetin ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti'nde yüzlerce daha yayın hayatına girdi (Kocabaşoğlu, 2010:143).

Meşrutiyet öncesi Osmanlı Devleti'nde basın üzerinde uygulanan sıkı sansür, Abdülhamid yönetiminin siyasi ve ideolojik çıkarlarını korumak için bir araç olarak kullanılmıştır. Bu sansürün çeşitli biçimleri vardı. Örneğin, gazete ve dergilerin yayınlanmasına izin verilmeden önce hükümet tarafından onaylanması gerekiyordu. Ayrıca, hükümetin hoşuna gitmeyen veya eleştiren herhangi bir yayın yasaklanıyor, dergiler ve gazeteler kapatılıyor, gazeteciler tutuklanıyor veya sürgüne gönderiliyordu. Hükümet aynı zamanda jurnalcılığı teşvik ediyor, basını satın alıyor veya baskı altına alıyordu. Yabancı ülkelerle haberleşmeyi engelliyor veya sansürlüyordu. Bu sansür uygulamaları, Osmanlı Devleti'nin meşrutiyet ilanına kadar devam etti.² II. Abdülhamid'in gazetelerde yasakladığı birçok sözcük de vardı. Bu sözcükler; tahttan indirme, savuşturma, anayasa, özgürlük, vatan, eşitlik, Bosna-Hersek, Girit, Kıbrıs, Makedonya, Yıldız, büyük burun, Murat, istibdat, uluslararası, veliaht, cumhuriyet, milletvekilleri, ayan azası, bomba, Mithat Paşa, Kemal Bey, devrim, grev, suikast, ihtilal, anarşi, sosyalizm, dinamit, infilak ve kargaşalık gibi kelimelerdi. O dönemlerde bu sansürlere karşı Sabah gazetesi baş yazarı Şemsettin Sami, sansürlenmiş yazılarının yerini beyaz boşluk bırakarak dünyada ilk defa bir protesto yöntemi uygulamıştır (Mazıcı, 1987: 133).

II. Abdülhamid'in sıkı sansürü nedeniyle, Osmanlı Devleti'nde gazetecilik faaliyetleri büyük ölçüde kısıtlanmıştı. Bu yüzden, meşrutiyet yanlısı gazetelerin çoğu yurt dışında, özellikle de Osmanlı Devleti'nin sınır komşuları olan ülkelerde yayınlanmaktaydı. Bu ülkelerden biri de Bulgaristan Emeti'ydi. Filibe'de Osmanlı basını için daha özgür bir ortam olması nedeniyle yoğunlukları grafik 1 de görüleceği gibi 40 civarında gazete yayımlanmıştır. Bunlardan ilki 1872 yılında çıkarılan Eidisseyis Tu Ainu olmuş, ilk Türk gazetesi ise Hilal Gazetesi'dir. Son gazete 1921'de çıkarılan Koca Balkan Gazetesi'dir. Gazetelerin bu bölgede yoğunlaşmasının nedenleri arasında İstanbul'a yakın olması söylenebilir (Zaimoğlu, 2019: 10-11). Filibe'deki gazetelerin birçoğu yaptıkları yayımlarıyla Jön Türklüğü canlı tutmaya çalışmışlar ve II. Abdülhamid'e karşı muhalif bir çizgi izlemişlerdir. Bu gazetelerden biri de Edhem Ruhi Bey'in çıkardığı Balkan Gazetesi olmuştur.

Bu bağlamda çalışmanın konusunu Balkan Gazetesi'nin 1906 yılı sayısındaki sultanın hastalığı ve ardından tahta çıkacak padişahın kim olacağı ile ilgili haberler oluşturmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre Sultanın hastalığıyla ilgili haberler 14 Ağustos 1906 tarihinde yani 16. sayıda yayınlanmaya başlamış ve 15 Ekim 1906 tarihindeki 66. sayıya kadar haber olarak verildiği görülmektedir. Bu haberlerde, sarayda ve dönemin toplum algısına göre II. Abdülhamid'in konumuyla ilgili çıkan anlaşmazlıklar ve çatışmalar anlatılmıştır. Ayrıca büyük devletler, II. Abdülhamid'in ölümü halinde tahta kimin geçeceği konusunda farklı veliahtları desteklemişlerdir. Bu desteklerin hangi veliahtlara ve nasıl verildiği de gazetede belirtilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre dönemin kaynaklarından biri olan Balkan Gazetesi, ilgili konulardaki gerek toplumun gerek siyasi unsurların tartışmalarını ortaya koymasıyla II. Meşrutiyet dönemindeki algıyı göstermektedir. Ayrıca Edhem Ruhi gibi muhaliflerin yayınladıkları gazetelerde Abdülhamid'e karşı muhalifliklerini, devletin içinde olduğu zorlu süreci örneklendirmesi bu kaynakların önemini ortaya koymaktadır. Muhalif gazetelerden biri olarak ele alabileceğimiz Balkan Gazetesi de bu açıdan düşünüldüğünde önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

² 12 Mayıs 1876 tarihinde ilk sansür kararı Mahmut Nedim Paşa tarafından çıkarılmış, ancak aynı gün görevden azledilmesiyle bu kararın uygulanması kısa sürmüştür (Ataman, 2009: 36). Mithad Paşa başta olmak üzere meşrutiyet taraftarları Abdülhamid tarafından tasfiye edildi veya İstanbul'dan sürüldü. Kişisel güvenlik ve özgürlük tamamen ortadan kaldırılarak casuslukla bir korku rejimi oluşturuldu. (Tanör, 1985, s. 21). Kanun-i Esasi'nin 12. Maddesini hicveden bir karikatür yayımladığı için Teodor Kasap, Hayal isimli mizahi dergisinin sahibi olarak 3 yıl hapse mahkum edildi (Georgeon, 2006: 71-72).

Grafik 1: 1872-1921 Yılları Arasında Bulgaristan'da Çıkarılan Türk Gazetelerin Bölgelere Göre Yoğunluğu

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

BALKAN GAZETESİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Balkan Gazetesi, 22 Temmuz 1906 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Gazete'nin ilk sayısında belirttiğine göre Rumeli Gazetesi'nin eki olarak çıkarılmıştır (BOA, A.)MTZ.04. 138-14). Gazete çıkarılmadan önce yine Rumeli Gazetesi'ne bağlı olarak Rumeli Telgrafları adında bir gazete yayımlanmış ancak iyi bir tirajı olmadığı gerekçeleriyle kapatılmıştır. Daha sonra tiraj oranının düşük olmasının nedenleri üzerine gidilerek okuyucunun istekleri göz önüne alınmış, bilim ve edebi konulu yazıların gazetede çok yer alması tiraj kaybının nedenlerinden biri olarak görülmüştür. Bu nedenle Balkan Gazetesi daha çok siyasi haber ağırlıklı olarak çıkarılması kararlaştırılmıştır (Aslan, 2013: 5).

Balkan Gazetesinin şekilsel özelliklerine baktığımızda çalışmamız için esas aldığımız gazetenin ilk çıktığı 1906 yılı yani 1 yıllık süreçte 66 sayı yayımlanmıştır. Baskı ve idare yeri olarak Filibe'de (Plovdiv) olduğu anlaşılan Balkan, Kinaz Buğuriduva sokağında 10 numaralı dairede bulunmaktadır. Osmanlıca ibareyle verilen bu adresin sol kısmında koyu puntoyla Fransızca "Filibe Rumeli Redaksiyon" olarak da adres yazılmıştır. En üst kısımda Rumi takvime göre tarihi verilmiş, sol tarafında senesi ve sayısı belirtilmiştir. Yine sağ üstte; altı aylık abonelik ücreti 14 frank, üç aylık abonelik ücreti 7 frank olarak belirlenmiştir. Gazetenin haftalık yayımlanma periyodu, cuma ve pazartesi hariç haftada 5 gündür. Bu ibarenin ardından Rumeli ilavesi olduğu gösterilmiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 1, s. 1). Ölçüleri ise 1906 yılında 21x29 cm. ebatlarında, dört sayfa ve iki sütun halindedir (Okday, 1980, s. 3).

Gazetenin ilk sayılarında genellikle baş yazılar aynı zamanda gazetenin sahibi Edhem Ruhi tarafından yazılmıştır. Edhem Ruhi, genellikle Osmanlı Devleti'nin genel durumu hakkında okuyucu bilgilendirmeye çalışmıştır. Devletin zorlu sürecinde kurtuluş çareleri arayıp bunları yazılarında ifade etmiştir. Aynı zamanda yazılarında padişaha sığınarak zengin bir hayat süren ve jurnallık yapanları ağır ifadelerle eleştirmiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 5, s. 2). Bu nedenle Edhem Ruhi'nin birçok kez yakalanması için Osmanlı Devleti'nden emirler gönderilmiştir (BOA, A.MTZ.04. 138-88; HR.SFR.04. 246-33).

Edhem Ruhi'den sonra yani 51. Sayıdan itibaren gazetede müdür-i mesul (sorumlu müdür) olarak Zağralı Emin Paşa'nın hafidi (torunu) Asaf'ın göreve başladığı yazılıdır. Ancak hakkında lakabının verdiği bilgi dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Gazetede görevli diğer yazarların ismi açık olarak yazılmamış, sadece birkaç yazıda tek seferlik isimler verilmiştir. Bunun yerine daha çok yazı sonlarında mahlaslar kullanılmıştır. Mahlas veya imzaların bu şekilde kullanılmasının nedenleri siyasi yazılar, hükümeti eleştiriler ve yerel bölgedeki sorunlarla ilgili yazılarda gizlenme ihtiyacı olduğundan söylenebilir. Bu mahlas ve kodlar; Doğru Söz, Limon Tuzu, Raveni bazı yazılarda da imza, mahfuz, H.01, H.A. Efendi, E. H. gibidir.

Gazetenin içerik analizi yapıldığında genel olarak Telgraf Havadisleri, Son Haberler, Gülmeyin, İlan, İhtar bölümleri yer almaktadır. Telgraf Havadisleri bölümünde Osmanlı Devleti ve dış ülkeler hakkındaki haberler telgraf yoluyla alınarak okuyuculara aktarılmaktadır. Son Haberler bölümünde daha önce verilen haberlerin son durumları güncellenerek sunulmaktadır. Gülmeyin bölümünde Filibe ve çevresinde yaşanan komik olaylar fıkrâ tarzında anlatılmaktadır. İlan ve İhtar bölümünde ise gazetenin kendi bölgesindeki öğretmen ihtiyacı ilanları, gazetenin kendi problemleriyle ilgili yazılar ve bölgedeki esnaflardan alınan reklamlar yer almaktadır. Böylece Filibe Gazetesi'nin hem Osmanlı Devleti'ne hem de dış dünyaya bağlı kalmaya çalıştığı hem eğlendirici hem de

bilgilendirici bir yayın anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca kendi sorunlarını dile getirirken bölgesel ihtiyaçlara cevap vermeye çalıştığı da anlaşılmaktadır.

Gazetenin Sahibi ve Baş Yazarı Edhem Ruhi (Balkan)

İttihat ve Terakki'nin önde gelen isimlerinden biri olmasına rağmen diğer İttihatçılar kadar ismi bilinmeyen Edhem Ruhi, 1873 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Eğitim kariyerine Fatih Askeri Rüşdiyesi'nde başlayan Edhem Ruhi, Kuleli Askeri Tıbbiye İdadisi'nde devam etti (Kamalı, 2021: 23). Buradan mezuniyetinin ardından Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de tahsile başladı. Burada okurken ilk kez İttihat ve Terakki'nin önde gelen İshak Sükuti, İbrahim Temo, Hüseyinzade Ali Bey, Abdullah Cevdet gibi İttihatçılarla tanışarak bu cemiyete katıldı (Bal, 2000: 363; BOA. HR.SFR.04. 224-4). Edhem Ruhi, cemiyete katılmasıyla en aktif üyelerden biri oldu. Bu faaliyetleri yüzünden gözaltına alındı ve Taşkıışla Divan-ı Harbi Örfisi'nde yargılandığında 16 yaşındaydı. İdam cezası alan Edhem Ruhi'nin cezası müebbed hapse dönüştürülerek diğer 78 kişiyle birlikte Trablusgarb'a sürgüne gönderildi (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 5, s. 2). Yaşadığı bu zorlukları Edhem Ruhi Balkan Gazetesi'nin 5. Sayısında şu şekilde anlatmaktadır:

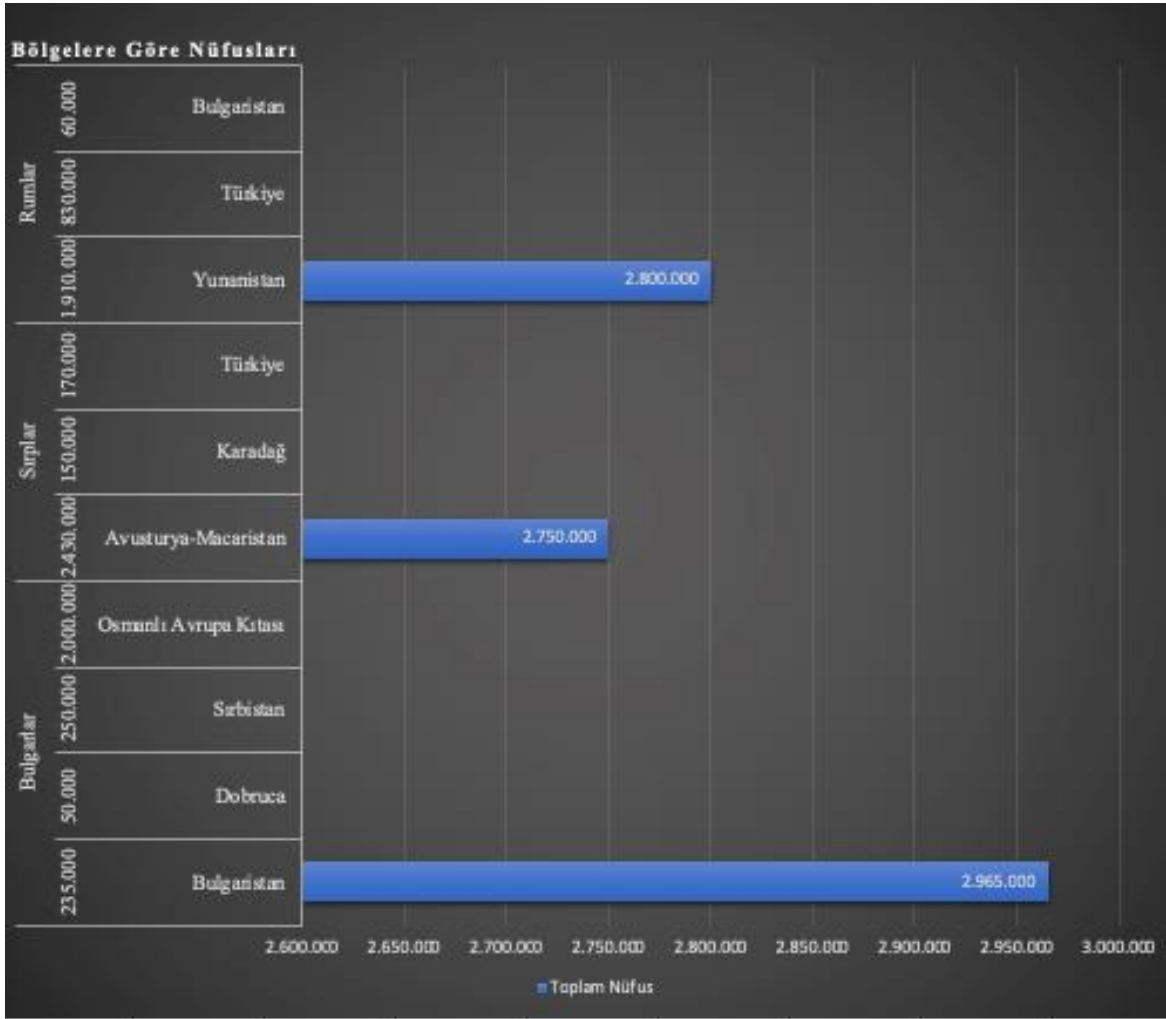
Edhem-i Ruhi Yıldız Sarayında, padişah tahtı önünde istintak edildiğini ve “Biz padişah ve vatan haini değiliz. Bize hain diyenler bizi padişaha hain bildirenlerdendir fakat zulm ve isa'at milletin canına yetti. Buna emin olunuz” dediği ve ayakları zincirlenip, Trablus garb-i bahri zindanlarına atıldığı ve idama mahkum olduğu zaman on altı yaşında idi ki isnad-ı mükerrerem Murat Beyin ve Osmanlı İttihad-ı Terakki Cemiyeti'nin vasıta-i neşr efkarı olan “Mizan” gazetesini okuyan muhterem karinelerimiz bunu yakinen biliyorlar.

İlk basın faaliyetlerine Trablusgarb'taki hapishane günlerinde başlayan Edhem Ruhi, burada “Merhale” adlı bir gazete çıkarttı (Bal, 2000: 363). Trablusgarb'da zorlu süreçlerden geçtikten sonra İttihat ve Terakki'nin destekleriyle Tunus-Marsilya güzergâhıyla 1900'de Cenevre'ye gitti. Cenevre'de basın-yayın işlerine devam eden Edhem Ruhi, burada İttihat ve Terakki önderlerinden İshak Sükuti ve Abdullah Cevdet ile görüştü (Edhem Ruhi, 1947: 13). Daha sonra onların 1897 yılından beri yayınladıkları Osmanlı Gazetesi'nde önce mürettip sonra yazı işleri müdürü oldu (BOA, Y.EE. 15-37; Hanioglu, 1985: 293). Aynı zamanda gazetede kendi yazılarını da yayınladı. Daha sonra Sükuti ile Cevdet'in elçiliklere tayin edilmesiyle gazetenin idaresi tamamen ona kaldı. Bir süre sonra Edhem Ruhi, Damat Mahmud Paşa ve oğulları Prens Sabahaddin ve Lütfullah Beylerle anlaşarak gazeteyi İngiltere'ye taşıdı. Burada başyazar Hüseyin Siret, yazı işleri müdürü ise Edhem Ruhi oldu. Ancak Damat İbrahim Paşa'nın ve İshak Sükuti'nin ölmesiyle gazete mali zorluklardan dolayı çıkarılamaz hale geldi. Prens Sabahaddin ile de fikir ayrılıkları yaşayan Edhem Ruhi, Mısır'a giderek gazeteyi burada çıkarmaya devam etti (Sincer, 2020: 349).

Edhem Ruhi, Mısır'da hayatına devam ederken arkadaşı ve annesinin hapis cezalarına çarptırılmaları üzerine II. Abdülhamid'e karşı harekete geçmek için Rusçuk'a geçti. Burada İttihat ve Terakki'nin Rusçuk, Varna ve Vidin şubeleri liderleriyle görüştüktan sonra bir karar alarak eski Tıbbiyeli bir fedai olan Arif'i İstanbul'a gönderdiler. Ancak fedai verilen görevi yerine getiremedi. Edhem Ruhi'de bir süre sonra tekrar Mısır'a dönmüş bundan kısa bir süre sonra da Cenevre'ye gitti. Cenevre'de Abdullah Cevdet ve arkadaşlarıyla 30 Mart 1904 tarihinde Osmanlı İttihat ve İnkılab Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı (Hanioglu, 1981: 50). Osmanlı Gazetesi'ni de cemiyetin yayın organı olarak yeniden çıkardı. Fakat 8 Aralık 1904 tarihinde ekonomik zorluklardan dolayı gazetenin yayın hayatına son verildi (Tütengil, 1985: 88). Bir süre sonra Yıldız suikastına karıştığı için İstanbul'a çağırılması üzerine görevinden istifa ederek, Filibe'ye gitti (BOA, Y.PRK.MK. 21-39). Burada bir matbaa kurarak Bulgaristan'daki gazetecilik hayatına başlamış oldu (Sincer, 2018: 36; BOA, Y.EE.KP. 2-150; Y.PRK.KOM. 14-69).

1906 YILI BALKAN GAZETESİN'DE ÇIKAN HABERLERİN YAYIN KONULARI

Gazetenin yayınladığı konular iki bölüm halinde kategorize edilebilir. Bunlardan biri Osmanlı Devleti ile ilgili haberler iken diğeri de dünyayla ilgili haberlerdir. Osmanlı Devleti'yle ilgili haberlerde inceleme konumuz da olan II. Abdülhamid ve veliaht tartışmaları öne çıkan konulardandır. Ağırlıkta olan diğer haberler ise Osmanlı'ya bağlı eyaletler ve azınlıkları konu alanlardır. Bunların yanında çeşitli konularda haberler de gazetede yer almaktadır. Bu konulardan dikkat çekici olanlar Balkan Gazetesi ile diğer Osmanlı gazeteleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve tartışmalarla ilgili haberlerdir. Bu gazetelerden biri olan Tuna Gazetesi, Balkan Gazetesi'yle yaşadığı anlaşmazlıklarla bu bölümde öne çıkmaktadır. Hatta bu gazeteyle olan tartışma öyle büyümüştür ki 13 sayılı nüshadan Tuna Gazetesi'nin yazarlarından Behzat Efendi'nin Edhem Ruhi'yi düellaya davet ettiği öğrenilmektedir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 13, s. 4). Anlaşmazlık konuları ise genelde siyasi fikirlere ve bölgedeki olayların farklı yorumlanması veya değerlendirilmesine bağlıdır (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 2, s. 2-3).

Grafik 2: 1906 Yılı Balkan Gazetesine Göre Osmanlı Balkanlarındaki Hristiyan Nüfus

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir

Yukarıdaki paragrafta belirttiğimiz gazete konularından olan azınlıklar durumuyla ilgili habere göre Osmanlı Devleti'nde Hristiyanların nüfusunu da değinilmiştir. Habere göre oluşturulan grafikten, Bulgarların Osmanlı Devleti içinde en kalabalık Hristiyan azınlık olduğu anlaşılmaktadır. Bulgarlar, 2 milyondan fazla nüfusa sahip bir Hristiyan azınlık grubudur. Çoğunlukla Osmanlı'nın Avrupa topraklarında yaşarlar. Diğer önemli yerleşim alanları Sırbistan, Dobruca ve Bulgaristan'dır. Rumlar ise 1.5 milyon civarında bir nüfusa sahip ikinci büyük Hristiyan azınlık grubudur. Yunanistan topraklarında yoğunlaşmışlardır. Türkiye topraklarında da önemli bir Rum nüfusu vardır. Sırlar ise 1 milyonu geçmeyen bir nüfusa sahip üçüncü büyük Hristiyan azınlık grubudur. Avusturya-Macaristan bölgesinde en fazla sayıda Sırp yaşamaktadır.

Diğer önemli bir konu ise eğitim konulu haberlerden oluşmaktadır. Dönemin anlayışına uygun olarak Filibe'de de kızlar için eğitim okullarının açılması gazete tarafından teşvik edilip, desteklenmiştir. Kız mekteplerine karşı olan kesimler gazetede ağır bir şekilde eleştirilmiştir:

Bazı cahil kafalı insanlar ahlakı pek düşündüklerinden kız mektebi rüştiyesi yapılmasına karşı çıkmaktadır. Doğru düzgün bir kız mektebi var mı? Yok. Ey hürriyet perver ve ahlakı güzel olan Ahmet İhsan Efendi! Niçin rüştiye mektebinden bahsetmiyorsunuz. Yoksa rüştiye mektebi mükemmel midir? Mekteb-i rüştiyede dört öğretmen var iken bir yararlık gösteremezler iken, kız mektebinde bir müdür bir de el işi öğretmeni ile birçok başarı yakaladılar. Lütfen düşünün ahlak sadece kızlara mı lazım? Biz erkeklere kızlardan daha fazla ahlak lazımdır (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 2, s. 1).

Gazetede ele alınan diğer konular gümrük ve sağlık sorunlarıyla ilgilidir. Gümrük sorunları başlığı altında daha çok Bulgaristan ve Avrupalı devletler ile yaşanan meseleler ele alınmıştır. Sağlık sorunlarıyla ilgili ise Filibe'de çıkan Kuş palazı gibi bulaşıcı hastalıklara yer verilmiştir. Bunların yanında Papagal başlığı altında mizahi ve eleştirel yazılar da gazetede konu edinmiştir. Papagal başlığında daha çok Avrupalı devletlerin Osmanlı'nın iç içlerine müdahale edilmesinden bahsedilmiştir.

Balkan Gazetesi'nde duyuru, ilan ve reklam bölümlerine de yer verilmiştir. Duyuru ve ilanlarda bölgesel haberlere yer verilerek okuyucu bilgilendirme hizmeti sunulmuştur. Reklam bölümünde ise gazetenin giderlerini karşılamak için Filibe'de bulunan mağazaların duyuruları ve adres bilgileri paylaşılmıştır.

Gazetede II. Abdülhamit'in Sağlığı Hakkında Çıkan Haberler

Osmanlı tıp tarihi açısından önemli bir yeri olan II. Abdülhamid, hekimlerine ve tıbbi gelişimlere büyük önem vermiştir. Sultan, zamanının en tanınmış iç hastalıkları uzmanı Nafiz Hakkı Paşa (1839-1929), kendisine 50 yıl boyunca hizmet eden ve doğumunda yanında bulunan Mavroyeni Paşa (1817-1902),³ Mabeyn hekimleri İbrahim Paşa, Dr. Arif, Dr. İsmet, Dr. Said, Dr. Ömer ve Cerrah Emin Paşalar ile sık sık görüşerek tıp alanındaki yenilikleri takip etmiştir. Mavroyeni Paşa, II. Abdülhamid'in sağlığına çok dikkat eder, tıp ve halk sağlığı ile ilgili reformları ve kurumları ona tavsiye ederdi. II. Abdülhamid, Mavroyeni Paşa'nın sayesinde hayatı boyunca ciddi bir hastalık yaşamamış, tıp ve halk sağlığına yönelik pek çok ıslahat ve kurum yaptırmıştır (Yıldırım-Özaltay, 2012: 132; Osman Nuri, 1911: 513).

II. Abdülhamid'in kendi sağlığını merak ettiği kadar Osmanlı ve dünya basını da sultanın sağlık durumuyla yakından ilgilenmiştir. Bu gazetelerinden biri olan Norddentische Allgemeine Zeitung'da sultanın sağlığıyla ilgili haberler yer almıştır. Gazetede yer alan haberler saray tarafından yalanlanmış ve tekzip metni yayınlanması istenmiştir (BOA, HR.SYS. 26-29). Yine sultanın sağlığı hakkında Frankfurter Zeitung'un 162 nolu nüshasında haberlere yer verilmiştir. Sağlığıyla ilgili detayların ne içerdiğine ulaşılmasa da bu devlet tarafından haber tekzip ettirilmiştir (BOA, HR.SYS. 31-43). Buna benzer konuda Neueste Nachrichten, Staatsburger Zeitung, La Vanguardia, Le XIX Siecle gibi gazetelerin yanı sıra Amerikan ve Rus gazetelerinde de birçok haber yayınlanmıştır (BOA, HR.SYS. 37-38; HR.SYS. 38-21; HR.SYS. 74-82; HR.TH. 340-133; HR.SFR.04. 423-19).

II. Abdülhamid, dünya medyasında olduğu gibi Osmanlı basınında da ilgi odağı olmuştur. Balkan Gazetesi de bu basın organlarından biri olup, sultan hakkındaki haberleri yakından izlemiştir. Sultanın sağlık durumu ise haberlerde en çok dikkat çeken konu olmuştur. Bu konuyla ilgili haberler gazetenin 16. sayfasında başlamaktadır. İlk haberde, II. Abdülhamid'in hayatta olup olmadığı belirsiz olduğu, ancak sağlıklı bir durumda bulunmadığı ifade edilmektedir. Yine gazeteye göre sultanın hayatını kaybettiği iddiası, Osmanlı toplumunun siyasi, sosyal ve kültürel hayatını derinden etkileyebilecek bir meseledir. Bu nedenle, bu iddianın doğruluğu veya yanlışlığı hakkında kesin bir bilgiye sahip olmak önemlidir. Haber kaynakları, sultanın öldüğüne dair çıkan söylentilerin asılsız olduğunu ve sultanın sağlıklı bir şekilde yaşamaya devam ettiğini bildirmektedir. Ancak, yabancı gazeteler, tahtın varisi meseleleri nedeniyle sultanın ölümünün gizlendiğini iddia etmektedir. Haberin detaylarında, sultanın gizli polis teşkilatının başı olan Necib Melhame Paşa'nın,⁴ zimmetine geçirdiği paraları Kredi Lionae bankasına yatırdıktan sonra bir Fransız vapuruyla yurtdışına kaçmaya çalıştığı, ancak yakalanarak tutuklandığı ifade ediliyor. Gazete, Necib Paşa'nın kaçma girişimine ilişkin olarak, sultanın vefat ettiğine inanan sadık kullarının ümitsizliğe düştüğünü ve halkın endişe içinde haber beklediğini bildirmektedir. Bu arada, çoğu esnaf iş yerlerini kapatmış ve sokaklar sessizliğe bürünmüştür. Sultanın başlıca rahatsızlığının ise idrar yollarının tıkanması ve idrardan kan gelmesi olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Sultan Abdülhamid'in hastalığı için Almanya'nın en iyi tıp doktorlarından Prof. Dr. Ernst von Bergmann⁵ çağırılmıştır. Bergmann, sultanın bir an önce ameliyat edilmesi gerektiğini, ameliyat sonrası hastalığın devam edeceğini ama eskisine göre daha iyi olacağını söylemiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 16, s. 1-3).

Devam eden sayılardaki haberlere göre Sultan Abdülhamid, bir hafta önce selamlığa çıktıktan sonra rahatsızlanmış ve doktorlarının tavsiyesi üzerine bir daha selamlığa çıkmaması önerilmiştir. Bu durum karşısında Sultan, devlet işlerini ve geleceğini Sadrazam Ferit Paşa'ya emanet etmek için onu sarayına davet etmiştir. Aynı zamanda, sultan yaşamaktadır ve geçen akşam Üsküdar'dan araba vapuruyla Yusuf İzzeddin, Veli Ahmed ve Reşat Efendileri yanına çağırılmıştır. Bir saat kadar süren görüşmede sultanın ateşi 40-41 derecedir. Sultan Abdülhamid'in sonradan Reşat ve Yusuf İzzeddin Efendileri yanına çağırarak vasiyetini bildirmiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 17-20, s.

³ Spiridon Mavroyeni Paşa veya Ispiro Mavroyani (1817-1902), II. Abdülhamit'in hususi doktoru, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane hocası, Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane reisi ve Ayan Meclisi azasıydı (Günergun, 2004, s. 37).

⁴ Beşare Efendi (1824-1867) ve Verda el-Jerva (1835-1915) çiftinin altı çocuğundan biri olan Necip Melhame'nin kardeşleri de Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli görevler üstlenmişlerdir. En büyük kardeşi Selim Melhame, Ziraat, Maden ve Orman Nezâreti'nin nazırı olarak uzun yıllar hizmet vermiştir. Diğer kardeşleri Habip, İskender, Filip ve Şükrü Melhame de sırasıyla Trabzon ve İstanbul Tütün Reji Nazırlığı, Yanya ve Selanik Reji Nazırlığı, Şûrâ-yı Devlet azalığı ve Malta Adası şube Vekaleti gibi görevlerde bulunmuşlardır. Bu kardeşler Osmanlı Devleti tarafından çeşitli nişanlarla ödüllendirilmişlerdir (Makzume, 2019, s. 14-15).

⁵ Wenden (Livonya) yakınlarındaki Birkenruh hümanist okulunda orta öğrenimini tamamlayan Bergmann, klasik filolog olmak istiyordu. Ancak hükümetin filoloji çalışmalarına getirdiği bir numerus clausus engeliyle karşılaştı. Bu nedenle, tıbbi yardım sağlamayı seven ve bu eğilimi atalarından gelen Bergmann, tıp eğitimi almaya karar verdi. Dorpat Üniversitesi'nde tıp okudu, 1860 yılında mezun oldu ve cerrahi kliniğinde asistan olarak çalıştı. G. von Adelman ve G. von Öttingen'in yanında cerrahi alanında uzmanlaşarak 1864 yılında doktorasını tamamladı. 1871 yılında Dorpat Üniversitesi'nde profesörlüğe yükseldi. 1878 yılında Würzburg Üniversitesi'ne, 1882 yılında ise Berlin Üniversitesi'nde B. von Langenbeck'in yerine cerrahi kürsüsüne atandı (www.deutsche-biographie.de).

1-4). Sultanın durumu tüm dünyayı meraka düşürdüğü gibi İstanbul halkını da heyecan içinde bırakmaktadır. (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 22, s. 3). Daha sonra gazetelerde sultanın sağlığı hakkında gün gün bilgi verilmiştir. Bu bilgilere göre 10 Ağustos 1322 tarihinde sultan şiddetli bir nöbet geçirerek bayılmıştır. Sultan hastalığına rağmen selamlığa çıkmaya devam etmiştir. Ancak selamlığa çıkarken yüzü sarılı şekildeydi ve namazı bitirememiştir. Rahatsızlığının devam etmesinden dolayı doktorlar tekrar tedaviye başlamıştır. 25 Ağustos 1322 tarihli sayıda sultanın hastalığının daha kötü bir hal aldığı, sık sık baygınlık geçirdiği için solunum cihazına bağlandığı bildirilmektedir. Yine haberin devamında sultanın hastalığından umudun kesildiğini ise Avrupa gazetelerindeki haberlerden anlaşıldığını yazmaktadır. Ayrıca Avrupa gazetelerinde velihtlik konusunun gündemi meşgul ettiği haberleri bolca bulunmaktadır (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 24-27-30, s. 2-3).

Gazetenin ilerleyen sayılarında II. Abdülhamid'in sağlığının ağır bir şekilde seyrettiği ve bundan dolayı Bergmann'ın asistanı Dr. Richard Bier'in de İstanbul'a geldiği yazılmaktadır. Bergmann, sultanı tedavi ettikten sonra yine iki hafta süre içerisinde ameliyat edilmesini önermiştir. Sultanın ameliyatı kabul edene kadar Bergmann Bursa'da beklemeye karar vermiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 41, s. 2). Gazetenin 42. Sayısında, Bergmann ve asistanı Dr. Bier gelecek hafta Almanya'ya dönecekleri ve mesane hastalığı çeken sultanın son günlerde üşütmesiyle hastalığının ağırlaştığı yazılmıştır. Ancak hastalığının iyileşme belirtileri gösterdiği de belirtilmiştir. Hatta II. Abdülhamid, Bergmann'a; "Sizin Alman gazeteleri her ne kadar beni öldürse de ben gördüğümüz gibi iyiyim" diyerek tebessüm ve iltifatta bulunmuştur. Aynı günlerde iki Alman doktor sultanın hastalığı hakkında detaylı bir rapor hazırlayacakları ve sultanın bu vesileyle Bergmann'a Murassa Mecidi Nişanıyla birçok değerli hediyeler verdiği bildirilmiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 42, s. 3). Eylül ayına gelindiğinde sultanın hastalığının tekrar ağırlaştığı yazılmıştır. Durumun vehameti Viyana telgraflarında da görülmektedir. Bergmann, hastalığın ameliyatsız çözülemeyeceğini yinelemiştir. Aynı günlerde Almanya'ya dönen Bergmann, birçok Avrupalı gazetecinin konuyla ilgili sorularına; "Değil bir padişahın, en fakir bir hastanın son nefesinde bile ümitsizliğe düşülemez" diyerek cevaplamıştır (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 46, s. 3).

Balkan Gazetesi, Tan Gazetesi'nden aktardığı habere göre Sultan Abdülhamid'in hastalıkla boğuştuğunu, ayrıca hastalığının bel kemiğini tuttuğu ve üstelik seretan hastalığına da yakalandığı bildirilmektedir. Seretan hastalığının böbreklere de bulaşmasından ötürü yapılacak ameliyatın durumunu daha da kötüleştirecektir. Bergmann, sultana bol bol su içmesini önermiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 49, s. 3). Balkan dergisinin 50. sayısında, "Lafan" adlı muhabir, sultanın böbrek hastalığına yakalandığını doğrulamaktadır. Sultanın geçen temmuzun 28'inde ise Nuri Paşa tarafından ameliyat edildiği ve bu ameliyatın III. Napolyon'a yapılan ameliyattan daha başarılı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Bergmann, sultanın sağlık durumunun iyi olduğunu, ancak devlet işleriyle uğraşmaması ve hastalığın tekrarlamaması için dinlenmesi gerektiğini tavsiye etmiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 50, s. 3).

Gazetenin 51. Sayısına göre şimdiye kadar sultanın hastalığı hakkında birçok rivayetin çıktığı belirtilmektedir. Bütün bu rivayetlerin bir kısmı sultanın sağlığının iyi olduğu bir kısmı da kötü olduğudur. Ama bu defa Tan Gazetesi'ne göre İstanbul'dan bir telgraf çekilmiş ve telgrafta doktorların yaptığı son kontrolde sultanın hayati tehlikesinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Zira seretan böbreklere bulaşmış, bu durumda sultanın en fazla bir sene hayatta kalacağı iddia edilmiştir. Bu bilgi ise İstanbul'daki Fransız elçiliğinden öğrenilmiştir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 51, s. 3). Bir sonraki sayıda sultanın acılarının arttığı ve hastalığının hayati tehlikeye vardığı yazılmaktadır. Aynı günlerde Times Gazetesi'ne göre Sultan Abdülhamid her an ölebilir ve vefatıyla büyük bir saltanat kavgası çıkabileceği söylenmektedir. Manchester Gazetesi'ne göre de Dr. Bergmann sultanın birkaç hafta daha yatağa bağlı yaşayacağından söz etmiştir. Ayrıca habere göre Sultan II. Abdülhamid, dün Yıldız Sarayı'nın bahçesinde araba gezintisi yaparken fenalaşmıştır. Bu nedenle Nurettin Paşa ve İbrahim Paşa'ya haber verilmiş ve sultanın tedavisi için hemen harekete geçilmiştir. Yine habere göre Sultan II. Abdülhamid'in bu durumu, dünya basında da geniş yer bulmuştur. Sonraki sayılarda, vefat etmesi halinde büyük bir kargaşanın çıkacağından korkulduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Seniha Sultan'ın da ciddi bir hastalıkla yatağa düştüğü haberleri, bu endişeyi daha da artırmıştır (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 64, s. 3).

Sultanın hastalığıyla ilgili son sayıda Balkan gazetesi, Le Figaro'nun haberini aktarmaktadır. Le Figaro'ya göre "Sultan Abdülhamid'in birkaç haftadan beri hasta olduğu haberi Avrupa'da yayıldı. Sultanın hastalığına dair çıkan haberler hep birbirinin tersi çıkıyor. Sultanın böbreklerinde seretan olduğu biliniyorsa da kesin değil. Bir gün ölüm döşeginde ertesi gün selamlığa çıkabiliyor. Ölecek mi? Sultan birkaç hafta daha yaşayabilir. Ama sağlıktan düştüğü kesin ve her an ölebilir. Sultanın ölmesiyle büyük bir karışıklık olacağından tüm Avrupa tartışıyor ama Türkiye halkının bu durumdan haberi bile yok. Türk gazeteleri bunları yazmıyor, saray erkani konuşmuyor (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 66, s. 2)."⁶

⁶ Sultan II. Abdülhamid, 23 Şubat 1918 tarihinde Pazar günü akşamı vefat etmiştir. Ölümün ertesi günü adet ve teamül üzerine naaşı Topkapı Sarayı'na nakledilmiştir. Cenaze namazı kıldıktan sonra ikinci zamanı tertip edilecek bir cenaze alayıyla büyük babası II. Mahmud'un türbesine defnedilmesine

Gazetede Veliâht Meselesi Hakkında Çıkan Haberler

Balkan Gazetesi, II. Abdülhamid'in sağlığıyla ilgili haberlerin yanı sıra, veliâht meselesine de geniş yer ayırmıştır. Gazete, sultanın vefat etmesi durumunda tahta kimin geçeceği konusunda hem Osmanlı Devleti'nde hem de büyük Avrupa devletlerinde yaşanan tartışmaları okuyucularına aktarmıştır. Bu haberler, sultanın hastalığıyla ilgili haberlerle eş zamanlı olarak 16. sayıdan itibaren yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin bu sayısında, II. Abdülhamid'in ölümüne yaklaştığını düşünen bazı çevrelerin saltanat kavgasına giriştikleri belirtilmektedir. Sultan Abdülhamid yanlıları, veliâht Mehmed Reşad'ın⁷ yerine sultanın oğullarından birini tahta çıkarmayı ve böylece hükümetin idaresini ellerinde tutmayı planlamaktadırlar. Çünkü Mehmed Reşad tahta geçerse, mabeyn erkânının etkisi azalacaktır. Gazetenin yazarlarından Edhem Ruhi ise, altı yüz yıldır uygulanan kanun-i saltanatın heyet-i vükelan tarafından değiştirilemeyeceğini, değiştirmek isteseler bile Avrupa'nın buna müsaade etmeyeceğini iddia etmektedir. Ayrıca, yeni padişahın mevcut mabeyn erkânıyla anlaşmasının pek mümkün olmadığını, dolayısıyla yeni bir heyet-i vükelanın kurulmasının kaçınılmaz olduğunu ileri sürmektedir. Yeni padişahın izleyeceği siyasetin ne olacağını tahmin etmenin güç olduğunu ancak Abdülhamid döneminin sona ermesini umduğunu ifade etmektedir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 16, s. 1).

Balkan Gazetesi, 17. sayısında, İstanbul'dan bir gazetenin haberine dayanarak, veliâht meselesine ilişkin yeni gelişmeleri okuyucularına duyurmuştur. Habere göre, II. Abdülhamid'in vefat etmesi halinde, sülâlenin en yaşlı üyesi olan veliâht Mehmed Reşad'ın tahta geçmesi gerekmektedir. Bu, altı yüz yıldır uygulanan kanun-i saltanatın bir gereğidir. Ancak Sultan Abdülhamid, oğlu Burhaneddin Efendi'yi halef olarak ilan edebilmek için bu usulü değiştirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla Yıldız Sarayı'nda bazı hileler planlanmaktadır. Burhaneddin Efendi, 1880 yılında doğmuş, sultanın dördüncü oğlu olup, mülazim-i evvel rütbesine sahiptir. Herhangi bir suikast girişimine karşı sıkı bir şekilde korunmaktadır. Veliâht Mehmed Reşad'ın yanı sıra, diğer bir şehzade olan Yusuf İzzettin Efendi'nin⁸ de hak verasetine engel olmak için Yıldız Sarayı'nda çeşitli entrikalar döndüğü iddia edilmektedir. Veliâht Mehmed Reşad, altmış yaşında ve kötürüm olduğu için saltanattan vazgeçmesi için baskı yapıldığı ve onun bu hakkından vazgeçip geçmeyeceği bilinemese de Yusuf İzzettin Efendi'nin hakkını kolayca bırakmayacağı belirtilmektedir. (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 25, s. 2). Yine Balkan Gazetesi'ne göre Sultan Abdülhamid'in veliâht ilan etme fikrinin kendisine ait olmadığı mabeyn tarafından yönlendirildiği düşünülmektedir. Bu yönlendirmenin arkasında ise yabancı sefaretlerinden birinin olduğu yazılmaktadır. Ayrıca Düvel-i muazzamanın Yusuf İzzeddin'in saltanatını engellenmesinden de korkulduğu belirtilmektedir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 26, s. 3).

Gazetenin 31 nolu sayısına göre önceki haberdeki gibi Mehmed Reşad Efendi yerine Burhaneddin Efendilerden saltanata getirilmek istendiği yazılmaktadır. İlgili haberde Edhem Ruhi, bu gibi iddialara inanmanın yanlıgı olacağını, Avrupa'nın onayı olmadan bunun gerçekleşmeyeceğini düşünmektedir. Avrupalı devletler de bu meselede ihtilaf içine düşeceği kesindir. Zira Almanya Burhaneddin Efendi'yi desteklerse İngiltere diğer adayı destekleyecektir. Ayrıca Sultan Abdülhamid oğullarından birini halef tayin etmezse büyük ihtimalle Mehmed Reşad'ın tahta geçeceğini düşünmektedir. Edhem Ruhi, Mehmed Reşad'ın saltanata geçmesi durumunda, saraydaki vükelayı değiştirip değiştirmeyeceğini, kanun-i esasiyi ilan edip etmeyeceği gibi sorularla yazısını bitirmektedir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 31, s. 2-3).

Edhem Ruhi gazetenin bir sonraki sayısında "kan dökülmesinden korkuyoruz" başlığıyla endişe verici durumların yaşandığından söz etmektedir. Haberin devamında Cülus-ı Hümayun Şenliği münasebetiyle huzura kabul edilen Hristiyan cemaatine Sultan Abdülhamid, küçük oğlu Burhaneddin Efendi'yi tanıtmıştır. Onu çok sevdiğini ve bu dönemde kendisine çok yardım ettiğini belirtmiştir. Edhem Ruhi bu durumun kendisini çok şaşırttığını söylemektedir. Sultanın "hırsız Katolik tayfasına" bu fikri vermeye devam etmesini ancak milletin uyumadığını ve "saray haşeratinin" Veliâht Mehmed Reşad'ın saltanat hakkına tecavüz edemeyeceğini yazmaktadır. Ayrıca bunun

irade çıkmıştır. Vefatı I. Dünya Savaşına tesadüf ettiği için İstanbul'da halk açlık ve perişanlık çekmektedir. Bu nedenle halk cenaze alayı giderken "biz senin zamanında aç değildik" diye bağırdıkları iddia edilmektedir (Uzunçarşılı, 1946, s. 729).

⁷ Çırağan Sarayı'nda 2 Kasım 1844 tarihinde dünyaya gelen Abdülmecid, Sultan Abdülmecid'in oğlu ve Gülcemal Kadınefendi'nin çocuğuydu. Sarayda geleneksel bir eğitim aldı. Arapça, Farsça ve dini bilgiler öğrendi. Babası ve amcası Abdülaziz padişah oldukları süre boyunca özgür ve mutlu bir yaşam sürdü. Ancak kardeşi Abdülhamid tahta geçince (1876) veliâht oldu ve sarayda göz hapsinde kaldı. Abdülhamid, kendisinden önceki iki padişahın indirilmesinden korktuğu için kardeşinin saraydan dışarı çıkmasına ve yakınları dışında kimseyle görüşmesine izin vermedi. Bu kısıtlı ve korkunç hayat Abdülmecid'i derinden etkiledi. Tahta çıkışı da babası ve kardeşi gibi bir darbeyle oldu (Küçük, 2003, s. 418).

⁸ 11 Ekim 1857'de babası henüz şehzade iken İstanbul'da doğdu. Babası Sultan Abdülaziz ve annesi Dürrinev Başkadınefendi'dir. İyi bir eğitim gören Yusuf İzzeddin, Miralay Süleyman Bey, Ömer Efendi, Tophane müftüsü Ömer Lutfi Efendi, Gazi Ahmed Muhtar Paşa ve Gürcü Şerif Efendi'den ders aldı. Fransızca hocaları padişahın baştaibi Marko Paşa ile Sakızlı Ohannes'in damadı Şarl idi. Abdülhak Hâmid (Tarhan) onun Fransızca bildiğini, ancak biraz tutuk konuştuğunu belirtir. Fransızca dersleri veliâhtlık döneminde de sürdü. Babasının ölümünden sonra tahta çıkacak padişahı belirlemek için, o dönemde geçerli olan hanedanın en yaşlı erkeğinin tahta çıkması kuralı kullanıldı. Bu kural uyarınca Abdülaziz'in ölümünden sonra, önce amcasının oğulları V. Murad ve II. Abdülhamid sırasıyla tahta çıktılar. Daha sonra da V. Mehmed 27 Nisan 1909 tarihinde tahta çıktığı zaman hanedanın padişahın sonraki en yaşlı erkeği olarak veliâht durumuna yükseldi. Osmanlı Devleti'ni yurt dışında çeşitli törenlerde veliâht sıfatıyla temsil etti. 1910 yılında Birleşik Krallık kralı VII. Edward'ın cenaze, 1911 yılında da V. George'un taç giyme törenlerinde bulundu (Küçük, 2013, s.13-16).

devam etmesi halinde İstanbul sokaklarının pek feci sahnelere şahit olacağını eklemektedir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 32, s. 2).

Gazetenin 33 nolu sayısında tüm Avrupa gazetelerinin yeni padişahın kim olacağını ve onun siyaset politikasının neler olacağı hakkındaki tartışmaların varlığından söz edilmektedir. Haberin devamında Yıldız Saray erkanının Veliht Mehmed Reşad'ı öldürmeyi düşündüklerini ve yeni padişahın kanun-i esasiden taraftar olmasından korktukları iddia edilmektedir. Bu erkan içerisinde Burhaneddin Efendi'nin saltanata getirilmesi için en çok uğraşanlardan birinin de İzzet Paşa olduğu belirtilmektedir. Alman imparatoru da bunu desteklediğini ancak İngiltere ve Rusya'nın karşı çıktığı yazılmaktadır (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 33, s. 2).

Gazetenin ilerleyen sayılarında, büyük devletlerin temsilcilerinin veliaht meselesini görüşmek üzere İngiliz elçiliğinin davetiyle İstanbul'da toplandıkları belirtiliyor. İngiliz Times Gazetesi'nden aktarılan bu haberin detaylarını Edhem Ruhi kendi üslubuyla yorumlayarak aktarmaktadır. Buna göre sultanın yakın zamanda öleceği ve "Yıldız haşeratı" olarak nitelediği Abdülhamid yanlılarının Burhaneddin Efendi'yi padişah yapma hazırlıklarına başladığını belirtmektedir. Yine sözlerine "hafiyе güruhunun millet-i İslamiye'nin başına yeni bir çuval geçirmek niyetinde olduğunu ama bunu başaramayacaklar. Çünkü büyük devletler Burhaneddin Efendi üzerinde uzlaşamadılar ve bu durumda altı yüz senelik kanunun saltanatı belirleyecektir" şeklinde devam etmektedir (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 58, s. 4). Balkan'ın son sayısında bu gelişmelerden saray erkanının endişeye düştükleri ve bu nedenle Burhaneddin Efendi'nin padişah olabilmesi için tedbirler almaya devam ettikleri yazılmaktadır. Bununla birlikte Mehmed Reşad, Yusuf İzzeddin ve Abdülaziz'in ikinci oğlu Abdülmecid Efendilerin zararına olmak üzere Yıldız erkani sarayı etkilemeye çalışmaktadır. Abdülmecid Efendi'yi son derece Alman taraftarlığıyla suçlamaktadırlar. Bununla ilgili Manchester Guardian Gazetesi'nin de bir iddiasından söz edilmektedir. Buna göre şehzadeler arasında saltanat idaresine en uygun kişinin, bağımsız ve Fransız terbiye ve medeniyeti almış olan Abdülmecid Efendi'nin olduğudur (Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 61, s. 3).

SONUÇ

Balkan Gazetesi, Edhem Ruhi tarafından 1906 yılında Filibe'de yayımlanmaya başlanmış ve 1920 yılında sona ermiştir. Bu süre zarfında gazete, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda yaşadığı siyasi ve ekonomik krizleri ele almış, dünya siyasetini yakından izleyerek okuyucuları bilgilendirmiştir. Bununla birlikte gazetede Jön-Türk etkisinin estirdiği muhalif havayla II. Abdülhamid dönemine karşı eleştiriler her sayıda okuyucuya hissettirilmiştir. Bu yüzden Edhem Ruhi'nin gıyabında Osmanlı Devleti tarafından cezalar verilmiştir. İnceleme dönemimiz olan 1906 yılı Balkan Gazetesi'nde en çok II. Abdülhamid'in sağlığı ve veliahtlık meselesi gündeme gelmiştir. Gazete, bu konuların dünya basınında ve diğer ülkelerde nasıl ele alındığını da okuyucularına aktarmıştır. Balkan Gazetesi, Abdülhamid yönetimine muhalif bir tutum sergilerken, Bulgaristan'daki Türklerin hem iç hem de dış sorunlarını da kamuoyuna duyurarak, Bulgar Türklerinin sesi olmuştur.

İnceleme konumuz olan II. Abdülhamid'in sağlığı ve veliaht meseleleri birbirine paralel olarak 16 ve 66 numaralı sayılarda işlendiği görülmektedir. Bu konulardan sultanın sağlığı ilgili sayılarda II. Abdülhamid'in hastalığı hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Buna göre sultanın rahatsızlığının böbrek rahatsızlığı olduğu ve bununla birlikte seretan yani kanserin böbreklerine sirayet ettiği iddia edilmektedir. Ancak gazetede bunların iddiadan ibaret olduğu bildirilmektedir. Sultanın hastalığının tedavisi için saray hekimlerinin yanında Almanya'dan dönemin ünlü doktorları İstanbul'a getirilmiştir. Bu doktorlardan biri Prof. Dr. Ernst von Bergmann'dır. Bergmann sultanın hastalığının tedavisi için ameliyat edilmesini önermiş ancak bu ameliyat sultan tarafından kabul edilmemiştir. Bu durum bize Abdülhamid'in yabancı doktorlara güvenmediğini düşündürmektedir. Çünkü daha sonra bu ameliyatın Abdülhamid'in şahsi doktorlarından Nuri Paşa'ya yaptırıldığı haberlerde görülmektedir. Ameliyat sonrasında ise sultanın ilaç tedavisiyle iyileştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Gazetenin konuyla ilgili son sayılarında sultanın hastalığı konusunda sürekli spekülasyonlar ortaya atıldığı herhangi bir netlik kazanmadığı bildirilmektedir.

Veliht meselesi de Balkan Gazetesi tarafından dikkatle takip edilen konulardan biri olmuştur. Yine sultanın sağlığıyla ilgili haberlere paralel olarak 16 ve 61 numaralı sayılarda veliaht meselesi yer almıştır. Edhem Ruhi'nin Abdülhamid yönetimini en sert eleştirilerde bulunduğu kısımlar bu sayılarda yer almıştır. Edhem Ruhi veliaht meselesini Balkan Gazetesi'nde birbirine rakip iki grup üzerinden ele almıştır. Bu gruplardan biri yönetimde bulunan II. Abdülhamid ve yönetim kadrosu yani mevcut durumun devamını isteyenlerdi ve adayları şehzade Burhaneddin Efendi idi. Diğer grup ise yenilik taraftarı olanlar yani meşrutiyetin tekrar yürürlüğe girmesini isteyen gruptur ve onların adayı da Mehmed Reşad'dır. Bir de bu her iki grubu destekleyen Avrupalı güçler bulunmaktadır. Tam duruşları netlik kazanmasa da Almanya'nın Abdülhamid yanlılarının sultan olarak istedikleri Burhaneddin Efendi'yi desteklediği yönünde haberler bulunmaktadır. Bu durumda İngilizler de diğer grubun adayını yani Mehmed Reşad'ı destekleyecektir. Tabiki bunlar Edhem Ruhi'nin de belirttiği gibi birtakım duyumlara dayanarak verilen haberlerdir. Böylece veliaht adayları üzerinden Avrupalı güçlerin mücadelelerini de gazete ortaya

koymuştur. Ayrıca Edhem Ruhi tarafından Abdülhamid yanlısı grubun “saray haşeratı” diyerek ağır bir şekilde eleştirdiği görülmüştür. Bununla birlikte Edhem Ruhi, meşrutiyet yanlısı bir sultanın tahta oturmasını ve Abdülhamid yönetiminin devam etmemesini istemektedir. Haberlerden anlaşıldığına göre de Veliht Mehmed Reşad’ı açıktan desteklediği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Edhem Ruhi’nin ekonomik ve siyasi zorluklara rağmen ayakta tutmaya çalıştığı Balkan Gazetesi uzun bir süre varlığını sürdürmüştür. Bu yayın hayatında dönemin tirajı yüksek diğer gazetelerinden çok da aşağı kalmayarak başarılı olmuştur. Yayında kaldığı süreçte özelde Filibe, genelde Bulgar Türkleri ve Osmanlı meşrutiyetçilerinin sesi olmuş, son yayınlarına kadar muhalif duruşundan taviz vermemiştir. İncelediğimiz 1906 sayısı ise Abdülhamid’in son yılları hakkında verdiği bilgiler açısından bir dönem kaynağı olarak önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Sadaret Bulgaristan (A.) MTZ.04.) 138-14; 138-88.

Hariciye Nezareti Sofya Sefareti (HR.SFR.04.) 224-4; 246-33; 423-19.

Hariciye Nezareti Siyasi (HR.SYS.) 26-29; 37-38; 38-21; 31-43.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TH.) 340-133.

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.) 15-37.

Yıldız Sadrazam Kamil Paşa Evrakı (Y.EE.KP.) 2-150.

Yıldız Perakende Komisyonlar Maruzatı (Y.PRK.KOM.) 14-69.

Yıldız Perakende Evrakı Müfettişlikler ve Komiserlikler Tahriratı (Y.PRK.MK.) 21-39.

Ana Kaynak

Balkan Gazetesi, 1906, Sayı 1-66.

Tetkik Eserler

Aslan, M. (2013). *Balkan gazetesinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Ataman, B. (2009). Türkiye’de ilk basın yasakları ve Abdülhamid sansürü. *Marmara İletişim Dergisi*, 14: 21-49.

Bal, H. (2000). Ethem Ruhi Balkan ve Filibe’de yayınladığı Balkan gazetesi. *Balkanlar’da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu*, Ed. A. Çaksu, Yıldız Matbaacılık, İstanbul.

Birinci, A. (1995). Hassas bir mevzuda hassasiyetten uzak bir kitap: Başlangıçtan günümüze Türkiye’de basın sansürü, *Kebikeç*, 1:92-93.

Çetinsaya, G. (2016). II. Abdülhamid’in iç politikası: Bir dönemlendirme denemesi, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLVII: 353-409.

Georgeon, F. (2006). *Osmanlı-Türk modernleşmesi (1900-1930)*. Çev. A. Berktay, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Günergun, F. (2004). Spiridon Mavroyeni Pacha (1817-1902) et sa contribution à la diffusion des sciences médicales dans l’Empire Ottoman. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 6, 1 (2004): 37-63.

Edhem Ruhi. (1947). *Canlı tarihler*, C.4-5, İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Hanioğlu, M.Ş. (1981). *Bir siyasal düşünür olarak Doktor Abdullah Cevdet ve dönemi*. Üçdal Neşriyat, Ankara.

Hanioğlu, M.Ş. (1985). *Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*. İletişim, İstanbul.

Karal, E.Z. (1970). *Osmanlı tarihi*. TTK, Ankara, C.V.

Kamalı, H. (2021). *Ethem Ruhi And The Balkan Gazette*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kocabaşoğlu, U. (2010). Hürriyet’in basması kadar basını da ünlüdür. *100. Yılında Jön Türk Devrimi*, Ed. S. Akşin, S. Balci, B. Ünlü, Türkiye İş Bankası.

Kodaman, B. (1988). Abdülhamid II, *Türkiye Diyanet Ansiklopedisi*, 1: 216-224.

- Küçük, C. (2003). Mehmed V, *Türkiye Diyanet Ansiklopedisi*, 28: 418-422.
- _____ (2013). Yusuf İzzeddin Efendi, *Türkiye Diyanet Ansiklopedisi*, 44:13-16.
- Makzume, E. (2019). *Sultan II. Abdülhamid'in hizmetinde Selim Melhame Paşa ve Ailesi*. İstanbul: MD Basımevi.
- Mazıcı, N. (1987). *1930'a kadar basının durumu ve 1931 Matbuat kanunu*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Okday, İ.H.T. (1980). *Bulgaristan'da Türk basını*. Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul.
- Osman Nuri. (1911). *Abdülhamid-i Sâni ve Devr-i saltanatı, hayat-ı hususiye ve Siyaseti*. Matbaa-i Osmaniye, İstanbul.
- Sincer, M.K. (2020). Bulgaristan'da yılmaz bir Jön Türk: Edhem Ruhi Balkan ve Balkan gazetesi (1907-1908). *Karadeniz Araştırmaları*, XVII/66: 347-364.
- _____ (2018). *Edhem Ruhi (Balkan) ve Balkan gazetesi (1907-1908)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tanör, B. (1985). Anayasal gelişmelere toplu bir bakış. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 1: 10-26.
- Tarsuslu Osman Hayri. (2017). *Bedenlerin sağlık hazinesi Kenzü's Sıhhati'l Ebdaniye*. Düzn. N. Erduran, Çev. İlyas Berk, Mercan Kitap, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1946). II. Sultan Abdülhamid'in hal'i ve ölümüne dair bazı vesikalar. *Belleten*, 10 (40), 705-748.
- Yıldırım, N.- B. Özaltay. (2012). Sultan II. Abdülhamid'in sağlığı ve sağlık hizmetleri. *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, Ed. C. Yılmaz, Sultanbeyli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, İstanbul, 123-146.
- <https://www.deutsche-biographie.de/sfz3897.html?language=en> (Erişim Tarihi: 07.09. 2023, Erişim Saati: 21:22).
- Zaimoğlu, S.A. (2019). *Doğu Rumeli Türklerinin sesi Balkan gazetesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.